

HET AANDEEL VAN DE BILT IN DE VERDRIJVING DER ENGELSEN EN RUSSEN IN HET NAJAAR VAN 1799

Dr. P.H. Damsté

(eerder verschenen in de "Biltsche en Bilthovensche Courant" van 5 februari 1937. De spelling is aangepast.)

In december 1799 vond het Uitvoerend Bewind van de Bataafse Republiek het weer nodig, dat er een Nationaal Feest zou worden gevierd en wel „over de ontruiming des vijands van den vaderlandschen grond”. In genoemd jaar was n.l. een leger Engelsen en Russen in Noord-Holland geland, dat door een roegesneld Frans-Bataafs leger werd verslagen en genoodzaakt weer zee te kiezen. Alle gemeentebesturen kregen opdracht dit te vieren door op 19 december de nationale vlaggen uit te steken, de klokken te luiden en alle luister bij te zetten „alsmede dat door illuminatiën, of andere convenabele solemniteiten en openbare vrolijkingen tot de heilrijke oogmerken van dien dag te coöpereren”;

Het gemeentebestuur besloot hierop alleen de vlag uit te steken van de toren en de klok te doen luiden, doch „vermits de ingezetenen alhier sedert een korten tijd reeds veel hebben gecontribueerd wegens het leveren van paarden en wagens, etc. is beslooten, dat men alhier op die dag geen verdere kosten zal maaken”.

Om het standpunt van het gemeentebestuur te kunnen begrijpen moet men echter weten welke die gebeurtenissen geweest waren, die het thans gewent maakten de burgers op 19 december niet opnieuw op kosten te jagen. Hiervoor moeten wij 3 maanden terug gaan in de Biltse geschiedenis.

Op 19 september kwam een aanschrijving van het departementaal bestuur van den Rhijn 1) dat 't gemeentebestuur van Oostbroek en de Bilt binnen 2 maal 24 uur 2 wagens, elk met 2 paarden en een bekwamen voerman moest sturen naar Haarlem om daar in 's lands dienst te worden gebruikt tegen de daarvoor vastgestelde betaling en fourage. De voerman moest een bewijs van herkomst meekrijgen, tegen inlevering waarvan hij in Haarlem dan weer een bewijs zou ontvangen dat wagens en paarden daar inderdaad waren gearriveerd. Dit laatste was dus enigszins het décharge-bewijs voor het gemeentebestuur.

Deze spoedorder hield ten nauwste verband met de bovengememoreerde landing van Engelsen en Russen in Noord-Holland. De erfprins van Oranje, de zoon van de laatste stadhouder Willem V en tevens degene, die later Koning Willem I zou worden, had zich ook aan land begeven en hoopte met de steun der Engelsen het gezag van Oranje weer te kunnen herstellen. Het begin van de expeditie verliep gunstig. Onze vloot gaf zich zonder strijd over en het Frans-Bataafse leger vocht aanvankelijk ongelukkig bij Alkmaar. Veel verder dan

deze stad heeft de Erfprins het echter niet gebracht. Het Engels-Russische leger kreeg klop bij Bergen en Castricum en zo was het met de inval en de Oranjeactie spoedig gedaan en weldra zaten de invallers weer op hun schepen.

Het gemeentebestuur beschikte gelukkig nog over 3 paarden met tuigen, die juist enige weken tevoren voor rekening van alle boeren uit de gemeente waren gekocht en voor 's lands dienst werden gereed gehouden. Verder besloot men voor rekening van het algemeen het vierde paard te kopen en te onderzoeken wie wellicht genegen zou zijn de wagens te leveren en vrijwillig naar Haarlem te rijden. De bemoeiingen van het gemeentebestuur hadden aanvankelijk een vlot verloop. Van Cornelis Stam kocht de gemeente 't nog mankerende vierde paard voor *f* 40,-, terwijl Wessel v. d. Manden twee boerenwagens leverde, evenwel op de volgende voorwaarden:

- huurprijs 24 stuivers per wagen per week, mits hij de wagens in dezelfde staat zou terugkrijgen;
- als de wagens niet mochten terugkomen zal v. d. Manden als vergoeding *f* 64,- per wagen ontvangen.

Tenslotte kwamen Klaas van Ingen en Jan Overvest zich bij het gemeentebestuur aanmelden als bereid de wagens en paarden naar Haarlem te brengen. Over de condities moest nog wel wat worden heen en weer gepraat, doch tenslotte kwam men tot overeenstemming in die zin dat genoemde voerlieden - boven hetgeen zij uit 's Rijks schatkist zouden ontvangen - van de gemeente zouden krijgen ieder *f*6,50 per week welke zij in 's lands dienst zouden zijn. Ook zouden hun de nodige paardendekens en een flinke voorraad haver en hooi worden meegegeven. Nadat Klaas van Ingen op zijn verzoek 2 weken gage vooruit betaald had gekregen voor één week, togen zij in de morgen van 20 september met een en ander op weg. Nadat men een poosje niets van de expeditie gehoord had kwam 2 oktober vrouw van Ingen bij het gemeentebestuur met een brief, geschreven uit naam van haar man en Jan Overvest en inhoudende talrijke klachten over de ongemakken, die zij moesten doorstaan en over het feit, dat zij geen betaling „van 's Lands weegen” ontvingen, zoals hun toch door het gemeentebestuur was toegezegd. Mede verzochten zij in den brief boven het afgesproken bedrag ieder nog *f* 4,- per

week te mogen ontvangen en tenslotte dat aan de vrouw van van Ingen mocht worden ter hand gesteld *f* 27,- voor haar man en *f* 10,- voor Jan Overvest. Op de verlangde verhoging van gage ging het gemeentebestuur maar niet zo zonder meer in. Wel werd aan vrouw van Ingen *f* 13,- voor haar en *f* 10,- voor Jan Overvest uitbetaald. Weer hoorde men een week niets: waarna men op 10 oktober een brief kreeg van Jan Overvest, waarin deze schreef, dat hij zich met zijn paarden er wagen in Alkmaar bevond; dat zijn wagen onbruikbaar was geworden en een zijner paarden ongeschikt voor alle dienst dat hij in Alkmaar zijn paarden had besteed voor *f* 2,50 per week per paard en dat hij geld en antwoord wenste te hebben daar anders zijn wagen en paarden voor *f* 25,- waren verkocht.

Het probleem lijkt niet eenvoudig, doch het gemeentebestuur nam de voorzichtige weg. Men schreef aan Jan Overvest dat hij moest zien, met zijn paarden en wagen uit 's Lands dienst te worden ontslagen en daarmee dan naar huis terug te keren. (Hoe dit antwoord door Jan Overvest werd ontvangen vermeldt de geschiedenis niet.) Tevens werd besloten een schriftelijk verzoek te richten aan

Adrianus van Zeijst, die als Comissaris bij her leger moest zijn in Alkmaar of elders, om zo mogelijk te willen bewerken dat Jan Overvest in de gelegenheid werd gesteld met paarden en wagen naar huis terug te keren en deze voor rekening van de gemeente de Bilt f 10,- ter hand te willen stellen.

Eindelijk keerden de twee Biltse burgers weer. Wat zullen zij veel te vertellen hebben gehad! Op 24 oktober hadden zij gelegenheid dit voor het gemeentebestuur te doen, wat voor de geldelijke afwikkeling van hun overeenkomst ook wel nodig was. Ik laat thans volgen wat de toenmalige gemeentesecretaris Bosman van dit onderhoud heeft opgeschreven. „Zijn in den Gerechte ontbouden en gecompareerd, Klaas van Ingen en Jan Overvest, die op den 20 September 1.1. met twee waagens en vier paarden naar Haarlem zijn gezonden op de ordre van 't Departementaal Bestuur van den Rhijn, te dier tijd ontvangen.

Klaas van Ingen rapporteerde, dat eerst een van zijn twee paarden was dood gebleeven; dat hij naderhand was geordonneerd geworden 't andere nog onder zijne directie hebbende paard, bij

een ander te laten inspannen; dat 't zelve als toen met een ander persoon is weggezonden naar Alkmaar of elders; dat hij nadien tijd het gezegde paard niet weeder heeft gezien, maar is geïnformeerd geworden, dat hetzelfde is dood gebleeven; dat hij vervolgens zijn onderhebbende wagen op geen verzeekerde plaats had kunnen bergen, maar genoodzaakt is geweest de gemelde waagen onder den blooten Heemel te laten staan, vanwaar hij bij nacht was weggehaald, zonder dat hij heeft kunnen ontdekken door wien zulks was verricht; dat hij zich dienvolgende genoodzaakt had gevonden zonder waagen of paarden weeder herwaards te keeren, zooals hij op den 19 October 1799 heeft gedaan. Jan Overvest zijde, dat hij zich op den October 1799 met zijn onderhebbende waagen en paarden in Alkmaar had bevonden; dat hij op dien tijd bij het retireeren van de Hollandsche en Fransche Troupen uit die Stat met zijn wagen en paarden zich bij de train had gevoegd met voorneemen om gezegde troepen te volgen dan dat in het uitreijden van de Poort, hem aan zijn waagen een en ander was anstuk geraakt waardoor 't hem onmogelijk was geweest verder voort te koomen; dat hij alstoen op de beste mogelijkste wijze zijn

onbruikbaar gewordenene wagen met de paarden weeder in de Stad had zien te krijgen, vanwaar hij als-toen niet meer weg konde koomen, vermits de Engelsche bezit van die Stad hadden genoomen; dat zijne paarden door het uitstaan van alle ongemakken in een zeer slechten staat waaren geraakt; dat hij zich niet had weeten te redden alzoo hij te dier tijd geen 't minste geld meer bij zich had, en daardoor genoodzaakt was geweest en te raade is geworden, omme met zeekeren Symen Hartog in Alkmaar een accoord aan te gaan, zooals hij ook dadelijk had gedaan, hierin bestaande, dat genoemde Symen Hartog de twee paarden zoude in het voeder neemen en daarvoor genieten vijf guldens per week; dat hij Hartog alverder, aan Jan Overvest zoude schieten tien guldens; dat Jan Overvest intusschen dit accoord aan dit Gemeente Bestuur zoude te kennen geeven, en zo wanneer binnen den tijd van drie weeken door 't Gemeente Bestuur de waagen en paarden onder betaaling van vijf en twintig guldens niet wierde afgehaald, dat genoemde Symen Hartog alsdan eigenaar daarvan zoude blijven, vermits in gezegde tijd van drie weeken het voedergeld voor de paarden met 't geene Jan Overvest had ontfangen een somma van vijf en twintig

guldens kwam te bedraagen en de wagen en paarden niet meer waardig was geschat.

Voorts verzochte de genoemde personen dat aan hun mogte worden uitbetaald 't geene hun nog competeerde ingevolge 't met dit Gemeente Bestuur op den 19 September 1.1. aangegaane accoord alsmeede dat aan hun noch behoorde te goedgegaan te worden 10 stuivers daags of 31/2 gulden voor ieder week, welke zij met meergenoemde waagens en paarden in 's Lands dienst zijn geweest en welke penningen het Gemeente Bestuur hun had verzeekerd, dat zij van den Lande zouden genieten dog waarvan zij geen stuiver hadden ontfangen”.

Na de nodige deliberatie zijn de verlangens van de twee voerlieden, dien het zo slecht was vergaan, billijk bevonden. Na lange becijferingen kwam men tot de slotsom, dat Klaas van Ingen nog recht had op f 7,- en Jan Overvest op f 16,-. Nu moest nog worden uitgemaakt, wat er met den wagen en de paarden moest gebeuren, die Jan Overvest in Alkmaar had achtergelaten; de wagen en de paarden van Klaas van Ingen schreef men blijkbaar maar af. Hierover vertelt Bosman het volgende.

„Voords is gedelibereerd op welke wijze ten meesten profijte voor de ingezetenen dient gehandeld te worden met de wagen en paarden door Jan Overvest in Alkmaar achtergelaaten, en is hierbij in overweeing genoomen dat na onderzoek was gebleeken dat niemand de voorzeide wagen en paarden van Alkmaar herwards wilde haaln minder dan *f* 21,-, behalven de reiskosten, alsook dat mogelijk aan de waagen nog veel gelt zoude moeten worden besteed eer dezelve instaat was om te kunnen werden getransporteert, en daar volgens opgaav van Jan Overvest de paarden in een zeer slegten staat waeren er zich nog veel zwaarigheid liet vooruit zien, of dezelve de reis tot hier wel zoude kunnen goed maaken; dat behalven dit alles aan Symen Hartog in Alkmaar nog een somma van *f* 25,- weegens verteeringen van de paarden en geleend geld aan J. Overvest zoude moeten worden betaald. Zoodat als men alles bij elkanderen reekend nog een aanzienlijke somma zoude moeten werden uitgeschooten eer men de waagen en paarden hier konde bekoomen; en dat naar alle waarschijnlijkheid, de waagen bij verkoop zoodanige somma niet zoude kunnen afbrengen. Om alle welke reedenen dan is beslooten dat de

meergenoemde paarden en waagen niet zal werden teruggehaald maar zal verblijven aan Symen Hartog, ingevolge 't accoord door Jan Overvest met dezelve aangegaan”.

Zo eindigde deze geschiedenis, die de gemeente op *f* 248,- benevens 3 paarden kwam te staan, wat in die dagen een geweldige schadepost moet zijn geweest. Het behoeft ons dan ook niet te verwonderen, dat her gemeentebestuur er niet toe wilde besluiten nog weer eens kosten te gaan maken voor de nationale feestviering op 19 december.

1) De verdeling van het land in provincies was bij de nieuwe staatsregeling vervangen door een verdeling in 8 departementen, met geheel nieuwe grenzen en namen. Het grootste gedeelte der provincie Utrecht met een belangrijk deel van Gelderland viel in het departement van de Rijn. De oude grenzen werden bij de grondwet van 1801 weer hersteld.